

и кечуа / Пер. с исп. и индейск. языков / Сост. В.Б. Земсков. – М.: Худож. лит., 1983. – 398 с.; **8.** Кинжалов Р., Белов А. Падение Теночтитлана. – Л., 1956. – 263 с.; **9.** Кинжалов Р.В. Олел, Кецаль и Крест. Очерки по культуре Мезоамерики. – Санкт-Петербург: Наука, 1991. – 187 с.; **10.** Клесмет О.Г. Мексика. – М.: Мысль, 1969. – 183 с.; **11.** Культура Мексики / Отв. ред. В.А. Кузьмищев. – М.: Наука, 1980. – 303 с.; **12.** Ламберт-Карловски К., Саблов Дж. Древние цивилизации. Ближний Восток и Мезоамерика / Пер. с англ. – М.: Наука, 1992. – 366 с.; **13.** Леон-Портилья М. Философия нагуа. Исследование источников / Пер. с исп. Р. Бургете. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 384 с.; **14.** Мексика: политика, экономика, культура. – М.: Наука, 1968. – 356 с.; **15.** Портилья Х.Л. Сказание о Кецалькоатле / Пер с исп. М.И. Былинской. – М.: Наука, 1980. – 192 с.; **16.** Рубель В.А. История цивилизаций Доколумбовой Америки. – К.: Либідь, 2005. – 504 с.; **17.** Соли Д. Великие культуры Мезоамерики / Пер. с исп. – М.: Знание, 1985. – 208 с.; **18.** Стингл М. Индейцы без томагавков. Перевод с чешского В.А. Каменской, О.М. Малевича. / Под редакцией Р.В. Кинжалова. – М.: Прогресс, 1984. – 456 с.; **19.** Сустель Дж. Ацтеки. Воинственные подданные Монтесумы / Пер. с англ. – М.: Центрполиграф, 2003. – 287 с.; **20.** Таубе К. Мифы ацтеков и майя / Пер. с англ. К.Ткаченко. – М.: Фаир-пресс, 2005. – 112 с.: ил. – (Британский музей); **21.** Хаген. В.В фон. Ацтеки, майя, инки / Пер. Николенко И.А. – М.: Вече, 2004. – 455 с.; **22.** Хроники открытия Америки. Новая Испания. Кн. I.: Исторические документы / Пер. с исп. Е.М. Лысенко и Я.М. Света. – М.: Академический Проект, 2000. – 496 с.; **23.** Хайе Овузу. Символы инков, майя и ацтеков / Пер. с нем. – СПб.: «Издательство «ДИЛЯ», 2006. – 288 с.; **24.** Хроники открытия Америки. 500 лет. Антология / Пер. с исп. и португ. Е.Лысенко, А.Косс, Л.Яковлева, Т.Шишовой, А.Садикова, В.Дубина, В.Капанадзе / Сост. В.Б. Земсков. – М.: Наследие, 1998. – 271 с.

УДК 81-112

Валентин ТАРАНЕЦЬ

ПРАДАВНІ СВДІЧЕННЯ ПРО СЛОВ'ЯН (лінгвістичний екскурс)

У статті досліджено на матеріалі давніх наймень р. Дон та етноніма синди мовні релікти, пов'язані зі слов'янським генезом, що дозволяє віднести існування цих племен до V ст. до н.е.

Ключові слова: слов'янські мови, палаталізація, одзвінчення приголосних, походження наймень р. Дон, етнонім синди.

Валентин ТАРАНЕЦЬ

ДРЕВНЕЙШИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА О СЛАВЯНАХ (лингвистический экскурс)

На материале давних наименований р. Дон и этнонима синди в статье исследованы языковые реликты, связанные со славянским генезисом, что позволяет отнести существование этих племен к V ст. до н.э.

Ключевые слова: славянские языки, палаталізація, озвончение согласных, происхождение наименований р. Дон, этноним синди.

**THE MOST ANCIENT ILLUSTRATION OF SLAVS
(linguistic digression)**

On the material of the old names of the Don and etnonim of sindi linguistic relics, connected with slavonic genesis, have been investigated in the article, which are believed to date from the V century B.C.

Key words: Slavonic languages, palatalization, voicing of consonants, an origin of the names of the river Don, etnonim of sindi.

Порівняльно-історичне мовознавство засвідчує слов'ян на історичній арені не раніше початку нашого літочислення. Археологічні дані з впевненістю підтверджують помешкання цих племен у Південно-Східній Європі лише з V ст. н.е. Проте непрямі свідчення належать до більш раннього часу і пошуки в цьому напрямку, на нашу думку, є своєчасними і реальними. У такому руслі нами проводиться дослідження мовних ознак у Північно-Чорноморському регіоні, в якому із давніх-давен проживали різні етноси, в тому числі слов'янського походження. На цей поліетнічний регіон неодноразово звертав увагу О.М. Трубачов, який писав, що до історичної славістики входить завдання «якогого повніше зібрати і критично дослідити давню слов'янську етронімію» [10, с. 48]. Досліджуючи історію помешкань у Північному Причорномор'ї вчений виявив тут слов'янські релікти, їхні прадавні мовні та культурологічні зв'язки з індоіранськими племенами, що суттєво збагатило наші знання про слов'янську присутність у цьому регіоні [11, с. 34]. Очевидно, що дослідження в такому напрямку є актуальними і давно назрілими.

Метою нашого дослідження є пошук в окремих мовних свідченнях слов'янських реліктів, тісно пов'язаних з етногенезом праслов'ян.

Предмет дослідження становлять мовні слов'янські ознаки, пов'язані зі слов'янським генезом, а **об'єкт** утворюють окремі давні оніми, представлені гідронімом *Дон* та етронімом *синди*.

Дослідження ґрунтується на існуючих історичних фактах, аналіз та інтерпретація яких проводиться нами в дещо відмінному від традиційного підходу. Останнє дозволяє подивитися на добре відомі свідчення про слов'ян з іншого боку, що, вважаємо, доповнює наші знання щодо розгляду основної проблематики походження та розвитку праслов'ян і розширює поняття наукового доказу.

Найдавніші писемні повідомлення про населення в Північному Чорномор'ї появилися саме у той час, коли греки освоювали цей край. Питання античної географії Чорного моря (Понта Евксінського), побережжя якого освоювалося поступово в кілька етапів, детально викладені в одній із книг за редакцією І.Т. Кругликової та М.О. Хотинського [2]. Початок грецької експансії автори вбачають з 657/656 рр. до н.е., коли в басейні Істри (Дунаю) виникло місто Істрія. Звідси і до Танаїса (Дону) давні греки освоювали узбережжя Скіфії, в результаті чого в 645/644 рр.

виникли поселення в дельті Борисфена (Дніпра) і Гіпаніса (Південного Бугу). З часом цим регіоном стали цікавитися античні географи та історики: це – Геродот, Псевдо-Скілак, Псевдо-Скімн, Страбон, Пліній Старший, Діонісій, Птолемей та ін.

Давньогрецький історик Геродот (V ст. до н.е.) у своїх працях у деталях описує Скіфію, називаючи при цьому річки Істр, Борисфен, Танаїс. Біля моря жили царські скіфи (пастухи), а на півночі від них – скіфи-орачі. Очевидно, що останні були в тісних виробничих та побутових контактах зі слов'янами-землеробами. Не випадковим було те, що тривалий час назва Скіфія відносилася також до слов'ян. Велика Скіфія, засвідчена в «Історії» Геродота, займала територію нинішньої України, простягаючись далеко на Схід.

За походженням скіфи належать до північно-східної іранської гілки іє. сім'ї. Давні свідчення їхньої назви наводяться в ЕСУМ у такому вигляді: п. *Scyci*, ч. *Skythové*, болг. *скити*, схв. *Скити*, гр. Σκύθαι, слово вважається як «етимологічно неясне» [4. – Т. 5, с. 274]. Як свідчить Геродот, скіфи називали себе *сколотами* (гр. Σκόλοτοι). В останньому лексемото виступає форма *skolo-*, яка є ідентичною до кореня в етнічній *скла-віни*. Порівняння *skolo-* та *skla-* дозволяє допустити, що скіфи взяли на себе назву слов'янських племен і вважали себе фактично слов'янами. Звідси випливає, що назва *Скіфія* повинна розумітися як і наймення до слов'ян, які тривалий час проживали на одній і тій самій території разом зі скіфами. У науковій літературі зустрічаємо багато вказівок на те, що часто під скіфами розумілися слов'яни. Скіфи були поліетнічним об'єднанням, в яке входили різні племена, в тому числі і слов'янські. Досить показовим у цьому відношенні є повідомлення в «Повісті минулих літ», яке має такий вигляд: «В літо 907. пішов Олег на греків, залишивши Ігоря в Києві. Взяв же він з собою багато воїнів – полян, древлян, сіверян, хорватів, тиверців, відомих як товмачів; усіх їх греки називали «Велика Скіф» [5, с. 24].

Наведемо ще одне свідчення Геродота на користь зазначеної нами етимології слова *скіфи*. Мова йде про легенду, яку чув давньогрецький історик від скіфів [15. – IV, 78]. У ній йдеться про сина царя скіфів Аріапіфа *Скіла* (Σκύλης), який, порушивши боговірування одноплемінників, прийняв чужоземні звичаї [15. – IV, 76-80]. Причиною цього є те, пише Геродот, що Скіл родився не від скіфської жінки, а від матері-істріянки (що проживала на р.Істр), яка навчила його богопоклонінню і віруванню еллінів. Коли згодом скіфи-воїни побачили, що Скіл дотримується елліньських звичаїв, вони вбили його. Закінчуючи розповідь, Геродот відзначає, що скіфи дуже дотримуються своїх вірувань і таку сувору кару вони застосовують до тих, хто приймає чужі звичаї [15, с. 80]. Хоча в оповіді невідомо, до якого племені належала мати Скіла, проте його ім'я свідчить про слов'янські витоки. Зупинимося на цьому детальніше.

Історіографія свідчить, що в антропонімах часто знаходять відображення наймення етносу, до якого належить та чи інша людина. Особливо

це, очевидно, було типовим для іноземців у давнину, які, прибувши з інших країн, отримували в середовищі, де вони мешкали, ім'я етносу свого народу. Такі антропоніми є за своїм походженням відетнонімними. Показовими в цьому відношенні є свідчення Г.І. Халимоненка про тюркські антропоніми, які зустрічаються в українських давніх літописах Х-ХІІІ ст., це – імена половців, що наслідують наймення тих чи інших тюркських племен. Серед цих імен необхідно назвати такі: хан *Кіманон*, ім'я якого походить від назви давньотюркського етносу (тюрк. *qitan*), ім'я хана *Кобяка*, що є ідентичним назви племені *Баракобяк* у складі каракалпачького етносу, хан *Куман*, наймення якого відображає самоназву половців – тюркського етноніма *quman*, половець *Башикорд*, його ім'я є ідентичним самоназві тюркського народу *башикорт* та ін. [13, с. 5, 8, 9]. Підкреслимо, що такі імена розрізняли різну їхню родову належність, а також, вказуючи на походження, відрізняло їх як іноземців від інших племен, серед яких вони проживали. У випадку вищезазначеної оповіді Геродота родом *Скіл* був саме таким чужоземцем. Ім'я, на нашу думку, відображало його походження, і це ріднить антропонім із етнонімом *склавини* (тут такий самий корінь *скла-*). Очевидно, що в цьому випадку мова йде про слов'янське плем'я, яке в цей час проживало на Дунаї разом чи поряд з фракійцями, які були західними сусідами скіфів. Більше того, наявність у корені імені *Σκύλης* голосного /b/ відображає спорідненість його зі слов'янським, пор.: *Σκύλ-* та псл. **skol-* 'слов'яни/склавини' < де. **(s)k^wel-*.

Розглянуті вище окремі місця із тексту Геродота свідчать про існування слов'янських племен поряд зі скіфами на території, яку вони обжидали разом у V ст. до н.е. Ці передбачення, на нашу думку, знаходять підтвердження в етимологіях найдавніших назв річок, зокрема *Дніпро* та *Дон*, про які писав Геродот, на останньому найменні вважаємо за необхідне зупинитися в деталях.

Розгляд давніх писемних пам'яток дозволяє прийняти, що одним із перших наймень р. *Дон* була грецька назва *Τάναϊς*, засвідчена в текстах Геродота (V ст. до н.е.) [15. – IV, 20-21], а також у Страбона (I ст. н.е.) і пізніше. Це був час активного впливу субстрату Трипілья на давньоєвропейські мови, які витворилися на зламі III-II тис. до н.е. і мігрували в Європу та Азію [9]. У лісостепу та причорноморських степах залишилися деякі племена, серед них слов'янські, що дозволяє вважати в гідронімі *Τάναϊς* початкове /t-/ субстратним, яке походить із **k^w-* (< іє. **k^w-*). У цілому можна реконструювати досубстратний корінь у вигляді іє. **k^wana*. Цей формант існував в індоєвропейській спільноті в той прадавній час, коли племена мігрували від Волги на Захід у напрямку річок Дону, Дніпра і далі до Дунаю [8, с. 160-165]. У мові-основі реконструйоване іє. слово мало в собі складові **k^wa-na*, в якому кінцеве *-na* як граматичний формант позначало 'частина, один' [7], а корінь *k^wa-* був багатозначним, у смислового спектрі якого, окрім іншого, значилася також семантика

‘вода; потік, річка’. Очевидно, що на шляху індоєвропейців перший великий потік у вигляді р. Дон отримав наймення від кореня іє.**k^wana* зі значенням ‘річка’, цей самий корінь асоціювався з поняттям ‘один, перший’, тобто в цілому ‘одна із річок, перша’. Саме ця семантика має місце в формі Τάναϊς, яка засвідчена з субстратним /t-/ у Геродота в V ст. до н.е. У підтвердження до сказаного наводимо давні наймення річки Дон, які засвідчені в сазі *Ynglinga* [20], записаної на давньоісландській мові в 1230 році, в якій, окрім іншого, йде мова про шведських королів, які з Приазов'я та берегів Дону переселилися на Північ, утворивши державу Швеція. У сазі вживаються синонімічно для позначення річки Дон наймення (дісл.) *Tanakvísl*, *Vanakvísl* (де -*kvísl* ‘рукав’), а також поселення племені у вигляді *Vanaland*, *Vanaheimr*. Назва річки і країни як *Tana-*, *Vana-* є синонімічною і походить від де. кореня **k^wana*. З іншого боку, корінь *Vana-* прямо збігається з назвою етноніма *венеди*, що свідчить про помешкання в цих краях великого слов'янського масиву, що відійшов від головного етносу *слов'яни*. Саме останнє у вигляді -*в'яни*, як нами було раніше показано, утворило відгалуження слов'янських племен *венеди*, або *венети*, редуція якого згодом привела до утворення наймення *анти* [8, с. 196-207].

Запропонована реконструкція назви р. Дон знаходить підтвердження у давньому свідченні Плінія Старшого (I ст. н.е.), який у своїй відомій праці зазначає, що річку *Tanaïs* скіфи називають *Sinum* (лат. *Tanaim ipsum Scythae Sinum* = «Сам *Tanaïs* скіфи називають *Sinu*») [17. – V, 20]. Очевидною є спорідненість реконструйованого нами кореня іє.**k^wana* та форми *Sinum*, в яких засвідчується палаталізація початкового давнього приголосного і перехід його в /s-/ перед голосним переднього ряду. У цілому зазначений фонетичний процес мав вигляд: іє.**k^wana* > **k^lene* > псл.**simu*. Такий висновок знаходить підтвердження в одній із праць Й.Маркварта, який передбачає, що форми *Sinum* та Τάναϊς, вжиті в тексті Плінія, вказують на палатальний анлаут і походять із первинного наймення *Činwat*, яке мало в Авесті міфічне позначення райдуги (*Činwat-Brücke*) [16, с.31, посилання внизу 1]. Більше того, тут же Й.Маркварт зазначає, що інше наймення *Don* відноситься до апелятива *don*, *donâ* ‘вода’ і не має нічого спільного з назвою *Tanaïs*. З останнім важко погодитися, оскільки розвиток давніх форм, як ми вважаємо, відбувався в іншому напрямку, про що буде йти мова нижче.

Вищезазначена реконструкція псл.**simu* належить до першої праслов'янської палаталізації, яка існувала в ранньопраслов'янський час, і це засвідчує перебування в цьому регіоні праслов'ян, а вказівка Плінія Старшого на те, що «скіфи» називають цю річку *Sinum*, означає, що або це слово було запозичене у слов'ян, або під *скіфами* розумілися *слов'яни*. Дослідження іранських мов показують, що в їхніх давніх діалектах не було м'яких приголосних [14, с. 49]; навіть з розвитком фонологічних систем «опозиція палаталізованих – непалаталізованих широкого розвитку в

іранських мовах не отримала» [14, с. 72]. Очевидно, що палатальний анлаут, розглянутий вище в корені *Sinum*, що позначав Дон, не міг появитися в скіфській мові, а також у пізнішій осетинській. В останній відсутні палаталізовані приголосні [14, с. 81-84]. Зазначений фонетичний процес свідчить про нефонематичність у давніх і нових іранських мовах регресивної асиміляції, яка відбувалася перед голосними переднього ряду, і це суттєво відрізняє їх від слов'янських мов.

Повертаючись до іє.**k^wana*, яке у вигляді псл. *Sinum* позначало річку Дон, зазначимо інший напрямок розвитку первинної основи, згідно з яким набрала артикуляційне послаблення початкового складу, в результаті чого анлаутний лабіовелярний приголосний розщепився і праформа набрала вигляду: де.**kwana*. Остання під впливом трипільського субстрату спричинила утворення форми псл.**tana*, яка засвідчена в гр. Τάναϊς 'Дон', а також у мовах: тур. *Tân* 'Дон', 'велика річка', *Tun*, *Tin*, калм. *Teŋ* [12, – Т. 1, с. 528]. Цей корінь з початковим /t-/ закріпився у слов'янських мовах, більше того, під впливом фонетичної системи мови праслов'ян, в якій типовою ознакою був вплив наступного голосного на попередній приголосний (**регресивна асиміляція**), поступово розвинулося одзвінчення цього приголосного. Розгляд процесу палаталізації в слов'янських мовах дозволив ученим відзначити одну із суттєвих її рис – фактично в усіх випадках у цих мовах спостерігається вплив наступного звука на попередній. Подібний вплив з боку **попереднього** звука на наступний трапляється рідко [3, с. 160]. Звідси випливає, що гідронім **tana-* змінився до вигляду *don-* під впливом слов'янських мов. Вище було показано, що в давніх і сучасних іранських мовах, до яких належить скіфська, фактично відсутні наслідки регресивної асиміляції приголосних, тому для цих мов була нетиповою зміна глухих приголосних на дзвінки, іншими словами процес одзвінчення. Більше того, опозиція глухих/дзвінких, яка існувала у фонологічній системі іранських мов, з розвитком цих мов відійшла на другий план, на неї нашарувалось протиставлення інтенсивності («сильний/слабкий»). У результаті зниження ролі опозиції глухості/дзвінкості, пише Д.І. Едельман, «у більшості іранських мов фонологічні дзвінки часто бувають представлені неповнодзвінкими і навіть глухими слабкими, фонологічні глухі – сильними, часто придиховими глухими» [14, с. 77]. Подібна зміна, відзначає В.І. Абаєв, відбувалася у скіфській мові в інтервокальній позиції і належить до II-III ст. н.е. (в анлауті автор наводить два випадки, але й вони є спірними) [1, с. 207]. Очевидно, що для скіфської мови була нетиповою зміна **початкового** глухого зімкненого в дзвінкий, що постулюється нами у формах *Tanaïc* > *Дон*.

Остання форма засвідчена пізніше у мовах: дсканд. *Dún*, рос. *Дон*, укр. *Дін*, др. *Донь*. У словниках представлено, як правило, етимологію *Дон* у порівнянні з індо-іранськими мовами: ав. *dānu-* ж. 'річка', ос. *don* 'річка, вода', дінд. *dānu* ср.р. 'стікаюча рідина' [19, с. 244], проте, на нашу думку, такі апелятиви мають іншу природу і не мають прямого відно-

шення до гідроніма *Дон*, а скоріше навпаки. Те ж саме стосується і до назв річок *Дон*, *Дніпро*, *Дністер*, *Дунай*, в яких корінь **dan-* свідчить не про індо-іранський вплив на слов'янські наймення, як це представлено в сучасній літературі, а про генетичне походження його із спільного піє. кореня, який з часом став типовим для східного відгалуження мови-основи. Цей корінь є слов'янським рефлексом де. **kwana* у вигляді **tana* > **dana*, що закріпився у назві 'річка'. Очевидно, що всі назви річок у цьому регіоні, як *Дон*, *Дніпро*, *Дністер*, *Дунай*, в яких присутня форма **dana*, свідчать про їхні слов'янські ознаки. У зазначених гідронімах **dana* виступає формантом зі значенням 'річка, потік'. Можна припустити, що ця ж природа терміна існує і в індо-іранському **dana* зі значенням 'річка', що виступає в численних гідронімах. Зазначений корінь зустрічається в назвах річок на Північному Кавказі, на Кубані, у Франції, на Британських островах [6, с. 15]. О.С. Стрижак детально розглядає компонент *-dân-*, особливо в його зв'язку з семітськими мовами. Так, у назві річки *Йордан/Йордан*, що тече по кордону Йорданії з Ізраїлем, формант *-dân-* відображається в д.євр., єгип. та інших мовах, не пов'язаний з християнським культом. Мовні факти свідчать, що корінь **dân* мав віднести до часу існування ностратичних мов і не зводить його до іранського впливу на назви річок *Дон* та інших. Більше того, як зазначає О.С. Стрижак, поширення гідронімів з цим компонентом свідчить про міграції індоєвропейців в Європу двома напрямками – в обхід Каспійського, Азовського та Чорного морів і південніше Чорного моря, перетинаючи Босфор Фракійський [6, с. 206]. Все це є свідченнями часу існування єдиної мовної спільноти східних і європейських діалектів іє. мови-основи. Для підтвердження висунутої вище гіпотези зупинимося ще на деяких дослідженнях реалізації кореня **sinu-* (із *Sinum*) та його інтерпретації в мовах.

Відомий географ К.Ріттер у деталях описує чорноморське побережжя, що було притаманне цій місцевості в часи Геродота і раніше, виходячи з різноманітних свідчень як очевидців-мандрівників, так і переказів інших дослідників [18]. Автор зазначеної праці називає народ, що мешкав у дельті річки Танаїс (Дону) як *Sinter* (Σιντοί). Тут же були чотири грецькі міста, одне із них мало назву *Sindikus Portus* (Σινδικὸς) [18, с. 162]. При цьому К.Ріттер звертає увагу читача, що зазначене місто має в найменні форму не *Sinter*, а *Sinder*, яка іноді передається навіть у вигляді *Inder* (Ἰνδοί). Порівнюючи форми *Sinter* та *Sinder*, необхідно зазначити, що одзвінчення, тобто перехід *t* > *d/l*, необхідно оцінювати як фонетичну рису, що була типовою для праслов'янської мови (про це йшлося вище). До цієї ознаки відносимо також і інший слов'янський етнонім, відомий у двох варіантах у пам'ятках: *венети* і *венеди*. У них спостерігається реалізація праслов'янської ознаки – одзвінчення приголосного. Аппіан, Страбон та Птоломея вказують також на порт річки *Танаїс* та місто під назвою *Sinda* [18, с. 163]. Країна, де проживали *синди*, розміщена на пів-

острові *Taman*, маючи сліди старої назви, або по-новому *Indike* (Ἰνδοί) чи *Sindike* (Σινδική) з тим самим значенням [18, с. 162].

Все вищерозглянуте дозволяє прийняти, що назва річки Дон у вигляді *Simum* та місто *Sinda* й плем'я *Sinder* походять від одного й того ж давнього кореня вигляду псл. **sin-*, який, опираючись на різноманітні словотвірні афікси, утворює різні слова.

До глибокого дослідження племені *сінди* відносимо фундаментальну статтю О.М. Трубачова «О синдах и их языке» [11], в якій вчений, розглядаючи плем'я *сінди*, виводить його корінь із засвідченої у Геродота форми Ἰνδοί [15. – IV, 28]. Останню вчений реконструює з початковим /h/, до якого зводить густий придих, втрачений в часи Геродота в анлауті грецького слова, що дозволяє показати давній етнонім у вигляді **hind-* [11, с. 4]. Зазначимо, що така реконструкція зближається з вищезазначеною нашою формою іє. **k^wan-*, проте О.М. Трубачов вбачає в **hind-* праіндійське слово і тому давній спір щодо глосового тексту із словника Гесіхія у вигляді Σίνδοι · ἕθνος Ἰνδικόν він перекладає як «сінди – індійське плем'я» [11, с. 43]. Згідно з нашим підходом, зазначений текст необхідно перекласти, як «сінди – Гіндське плем'я», тобто 'плем'я на річці Гінду (на Дону)'. У такому значенні *сінди* розуміються як тотожне назві *гінди*, що, в свою чергу, фонетично показує походження початкового /h/ із іє. **k^w-*, тобто із вищереконструйованого нами **k^wene*. З часом *сінди* та *гінди* утворили споріднену групу племен, з яких *сінди* закріпилися у південно-східних слов'ян, *гінди* – в індійських племенах. Отже, окремі слов'янські та індійські племена можна вважати близькоспорідненими.

Повертаючись до розглядуваної вище статті О.М. Трубачова, необхідно відзначити ще один суттєвий висновок із аналізу автором форм **hind-* та **sin-*: топонім *Сінд* у Північно-Західній Індії не був засвідчений у текстах у III і в II тис. до н.е., так як його принесли сюди індійці пізніше із Північного Причорномор'я (і Північного Кавказу) [11, с. 44]. При цьому вчений приймає існуючий у лінгвістиці постулат, що розподіл індоіранців на дві групи – праіндійців та праіранців відбувся в час їхнього перебування в північному регіоні Чорного моря [11, с. 41]. Правда, під впливом розуміння, що *сінди* відносяться до індійського гнізда слів, О.М. Трубачов розглядає д.інд. *sindhu-* 'річка' у зв'язку з найменням Дону *Simum* і допускає походження останнього від форми **Sindhu-* [11, с. 54]. З таким розумінням вельмишановного вченого ми не можемо погодитися, бо у формі **Sindhu-* фонетична межа у вигляді *Sin-du* засвідчувала в давнину також і межу морфемну [8, с. 8-9], а тому коренем є форма **Sin-* і вона первинна (а не похідна) в назві річки *Simum*, а *-du* виступає граматичним формантом. І звідси випливає, що д.інд. *sindhu-* дійсно є спорідненим з *Simum*, але вторинним, останній первинно позначав річку Дон, і потім цей корінь перейшов в індійську мову як відгідронім і став загальним найменням 'річка'. Очевидно, що і назва племені *сінди* є вто-

ринною по відносно до *sin-(Simum)*, в першій *-di* мало збірне значення і позначало групу людей.

У статті О.М. Трубачова наводиться ще одна із назв річки Дону, зокрема, *Σιλς* [11, с. 55], в якій вказано інший корінь порівняно з вищезрозглянутими формами, а саме: *Sil-* (Птоломей). Продовжуючи спостереження в індоарійському напрямку, вчений наводить приазовську групу форм **Sindu-* – **Sili-* – **Sarkar-*, яка знаходить відповідність на Заході Індії [11, с. 61]. Лінгвістична спорідненість та топонімічна відповідність у двох регіонах – причорноморському та індійському – не викликає якихось заперечень. Усе це свідчить про єдині витoki відповідних етносів – синдів та індійців чи їхнє тривале сусіднє проживання в Причорномор'ї. У цьому місці зазначена концепція збігається з нашим розумінням зародження і розвитку етносів, про що вже йшлося вище. Проте необхідно ще раз наголосити на деяких відмінностях у висновках, узагальнивши тим самим нашу позицію.

Як вище зазначалося, корінь іє.**k^vana* послужив первинною назвою річки Дон, маючи мотивацію 'річка, перша', цей гідронім належить до часу міграцій аріїв (індоєвропейців) від Волги в західному напрямку. Від нього походить наймення *Tanaïs* із субстратним початковим приголосним, а також у результаті палаталізації зароджується форма *Сіnum*. Останній фонетичний процес має слов'янську ознаку – палаталізацію задньоязикового. Таку ж ознаку має також процес одзвінчення в назві *Tanaïs*, в результаті чого появилoся наймення ріки *Дон*. У руслі зазначеного фонетичного розвитку є також зародження форми *Гнду*, що вживалася для позначення річки та індійського племені, що тут проживало. Сюди ж відносимо і зародження слов'янського етноніма *синди*. Всі оніми свідчать про існування в Причорноморському регіоні слов'ян, починаючи з часів Геродота. Отриманий висновок знаходить підтвердження ще в одній словоформі д.гр. *Σιλς* з коренем *сіl*, що позначала річку Дон. Зазначена назва збігається із загальним найменням *слов'яни*, в якому в прадавній час коренева морфема мала вигляд *сло-*. Указаний гідронім мав семантику 'слов'янська (річка)', поява якої, на нашу думку, викликана необхідністю розрізняти поселення вздовж річки слов'ян від інших племен. Очевидно, що все розглянуте вище дає нам право допустити, що в низинах Дону і морському побережжі в V ст. до н.е. проживали слов'янські племена.

Література: 1. Абаев В.И. Скифский язык / В.И. Абаев / Осетинский язык и фольклор. – Т. I. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1949. – 608 с. 2. Античная лоция Черного моря / Отв. ред.: И.Т. Кругликова, Н.А. Хотинский // Электр. ресурс: <http://budetiinteresno.narod.ru/kraeved/pont.htm/> 3. Брок О. Звукообразование славянской речи / Олаф Брок. – Изд-е 2-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 272 с. 4. Етимологічний словник української мови (гол. ред. О.С. Мельничук). У 7 т. – К.: Наукова думка, 1989 – Т. 5. – 704 с. 5. Повесть минулих літ. Лаврентіївський літопис [за виданням: Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 1.

Лаврентьевская летопись. – Ленинград, 1926-1928. – VIII с. – 579 стлб.] **6.** Стрижак О.С. Етніонімія Геродотової Скіфії / О.С. Стрижак. – К.: Наукова думка, 1988. – 224 с. **7.** Таранець В.Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоевропейської прамови). Вид. 2-ге, перероб. і допов. / Монографія / В.Г. Таранець. – Одеса: Астропринт, 1999. – 116 с. **8.** Таранець В.Г. Арії. Слов'яни. Руси: Походження назв Україна і Русь. Монографія / В.Г. Таранець. – Вид. 2-ге. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 296 с. **9.** Таранець В.Г. Трипільський субстрат: Походження давньоєвропейських мов [монографія] / В.Г. Таранець. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 276 с. **10.** Трубачев О.Н. Ранние славянские этнонимы – свидетели миграции славян / О.Н. Трубачев // Вопросы языкознания – 1974. – № 6. – С. 48-67. **11.** Трубачев О.Н. О синдах и их языке / О.Н. Трубачев // Вопросы языкознания. – 1976. – № 4. – С. 39-63. **12.** Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: Пер с нем. и дополн. О.Н. Трубачева / М.Фасмер – 2-е изд. – В 4 т. – М., 1987. – Том 1. – 576 с. **13.** Халимоненко Г.І. Давньотюркські антропоніми в українських літописах X-XIII ст. / Г.І. Халимоненко // Східні мови та література. – Випуск 15. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – С. 4-9. **14.** Эдельман Д.И. Эволюция фонологического типа / Д.И. Эдельман // Опыт историко-типологического исследования иранских языков. Том I. – М.: Наука, 1975. – С.19-88. **15.** Ἡροδότου Μουσαι Ἱστοριῶν τετάρτη ἐπιγραφόμενη Μελλομένη: Електр. ресурс: http://upu29.plast.org.ua/ae-lib/ae-lib.narod.ru/texts-c/herodotus_historiae_4_gr.htm **16.** Marquart J. Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Ethnologische und historisch-topographische Studien zur Geschichte des 9. und 10. Jahrhunderts (ca. 840-940) – Leipzig, 1903. – 618 S. **17.** Plinius Secundus maior C. Naturalis historiae libri XXXVII. post L. Iani obitum recognovit et scripturae discrepantia adiecta edidit Carolus Mayhoff, vol. VI, Teubner/Lipsiae 1892-1909. Електр. ресурс: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost01/PliniusMaior/plm_h000.html **18.** Ritter C. Die Vorhalle europäischer Völkergeschichten vor Herodotus um den Kaukasus und an den Gestanden des Pontus. Eine Abhandlung zur Altertumskunde. – Berlin, 1820. – 446 с. **19.** Rozwadowski, J. Studia nad nazwami wyd siowiacskich, Krakyw. Rudnicki, M., 1948. – 344 с. **20.** Sturlusonar Snorra. Ynglinga saga. – Heimskringla: Електр. ресурс: http://www.heimskringla.no/wiki/Ynglinga_saga